

ג'מיל רביע

אוי-ו-ף... איזו הקלה. צנטה – דממה – ותחושת רווחה.

לחיצה על כפתור השעון. המכסה קופץ. אני ממשש את מחוג השעות ואת מחוג הדקות. השעה שתיים אחרי חצות ואני בדרכי אל החדר המשותף. מן הסתם, סלמאן חשווה 1 נוחר עכשיו בשנתו. כולם שם בבית ישנים ונוחרים, והשכונה שקטה ודוממת. אין נפש חיה. כיצד רואים האנשים הרגילים את הקרניים הצהובות האלו? כהות יותר? בהירות יותר? מילא, הכול יעבור – במשחקי דומינו, בהאזנה למוזיקה, בפריטה בקאנון, דן... רה... מי... פה... סול... הכול יעבור, באשליות!

סלמאן חשווה ללא ספק מחבק עתה את אלוהים וישן. אלוהים בצדו האחד וצבריה בצדו השני. "בוקר טוב, אבן ע'אלב", 2 אמרתי לשומר הלילה, "שמעתי את המשרוקית שלך ממרחק של שלוש סמטאות וקלטתי זיוף בצליל שלה. אני מציע שתחליף אותה וגש לקפה של שאול, שתה לך איזו כוס של תה חזק שינקה לך את הראש ויסייע לך לתפוס גנבים."

אני והג'מאעה בילינו את הלילה בקהוה של מחמד אלשא'ע ושותפו אבן רובן, וגם אם נלך עד לקצה העולם, ימשיך נאג'י אלג'נדי, כלומר נאג'י החייל, ללכת בעקבותינו. אין מנוס! הוא משתרך אחרינו ממש כמו המזל, הגורל, והצל שלי שנדבק כמו זפת. אינו מרפה לרגע. מבלבל במוח, מפטפט ומקשקש בלי סוף.

1 סלמאן חשווה: סלמאן בעל הכרס. בערבית משמעות המילה "חשווה" היא ממולא, ובניב העיראקי משמשת כשם לאחד מחלקי החמין, עורות עוף תפורים ממולאים באורז. נדגיש כאן כי הרומן המקורי, בערבית, שחיבר נקאש, גדוש בהערות שוליים שהוא עצמו כתב – ושנועדו בעיקר להסברת מושגים ולביאורם, וזאת בשל העושר הלשוני של הרומן. בתרגום הרומן לעברית נשמרה רוח הספר המקורי, אם באמצעות הותרת הערות שוליים רלוונטיות בדומה למקור, או באמצעות הוספת הערות שוליים שנועדו לביאור של הטקסט לקוראי העברית ולהבהרתו.

2 הכתיב ברומן המקורי מורכב מאוד. אם המילה נכתבה בערבית ספרותית, תעתקנו על פי גישת התעתיקים של מכתוב, וככל שהמילה נכתבה בהתייחס להגייה יהודית-עיראקית, תעתקנו לפי ההגייה וכפי שכתב במקור הסופר סמיר נקאש (לדוגמה, שימוש עקבי ב"עקוב" או "יעגוב" לפי הכתיבה במקור). עם זאת, בחלק מהמקרים שבהם הדגיש הסופר בערבית במקור הגייה יהודית-עיראקית של אותיות מסוימות על פני הגייה מוסלמית-עיראקית (לדוגמה, "אלאערג" שנכתב במקור בערבית לעתים גם "אלאע'ג") – וזאת בשל העובדה שהגיית האות "ר" (ج) של היהודים קרובה יותר בהגייתה לאות "ע" (غ) ובגלל הקרבה בין ע-לע' בערבית – תעתקנו במקרים שעלולים לבלבל תוך שימוש באות "ר": לדוגמה, אלאערג'. בשאר המקרים השתדלנו לשמור על תעתיק ההגייה לפי כתיבתו של נקאש.

- מה קרה? למה שוב פניך נפולות?

הבעת פניי מסגירה אותי תמיד. נסה להסביר זאת למי שהם שוטים ככבשים. לבשתי על פניי חיוך מעושה וכוזב והכרזתי שהוא מדמיין:

- אתה צריך עדשות יותר עבות למשקפיים שלך כדי שתראה טוב יותר. שמע, אני שם פס על כל העולם המרושע והבזוי הזה!
נאג'י התמוגג מדבריי והסכים:

- ויין מא־תוצל קץ חֶבְלָה 3.

הוא שב להפציר באבן אלשאי, "בבקשה, מחמד, שירחם האל על נשמת אבך, תשמיע לי עבד אלוהאב."

ישבתי בצד, מתבדל, כדי להרחיק את הבריות מאסוני ומגורלי המר. העולם לנגדי גצים, קרני אור וצללים, בעוד הבריות רואות את הדברים לפרטי פרטים, כמו חיפושיות שחורות וצרצרים אדומים, שמגיחים ממחילות ומחורים המפוזרים ברחבי הסמטה המחוטטת השחורה. ראייתי מוגבלת מכדי לראות אותם, אך אני רואה את המתרחש בתוך הקירות ומעבר להם.

- אבו ע'אלב, עוד לא הלכת? אל תישען על הקיר, אחרת...

- אל תפחד, ג'מיל, אמנם הוא מתנדנד, אבל חי ראשך, הוא לא ייפול.

- אתה טועה, יא אבו ע'לובי, אתה טועה. יש רק דבר אחד שמתנדנד ולא נופל.

- מהו, ג'מיל?

- לא, מוטב שלא ניכנס לנושא הזה. אני לא רוצה שתקלל אותי עכשיו באלף קללות ותגיד עליי איזה כופר ואפיקורוס הוא איש זה. יש גם עניין הניגודים. מן הסתם, אבו ע'אלב אינו מבין בזה. אבו ע'אלב, אתה בוודאי אינך יודע אבל המצב הוא כזה, דע לך שאין דבר שתואם דבר אחר. הכול הוא בבחינת ניגודים, אתה יושב עם ניגודך, ישן עם ניגודך, אוכל עם ניגודך, שותה עם ניגודך, חושב עם ניגודך ומדבר עם ניגודך. ואתה

והוריק – ניגודים, אתה ובוראך – ניגודים, אתה ועצמך – ניגודים, ואתה ושכלך גם כן ניגודים. עזבתי אותך, ואני מתרחק עכשיו ממך ומדבר אליך כשאני נמצא מעבר לפינת הסמטה, בעוד אתה שעון כעת על הקיר המט לנפול, רחוק ממני, ואינך שומע אותי, אף כאן ניגודים. אבל אני, אבו ע'אלב, ניגוד הניגודים בעולם הזה.

- צפצף על הכול ומה שיהיה יהיה.

אתה צודק, נאג'י אלג'נדי, או שמא נאג'י עבד אלוהאב. אתה מדבר ושמח בחלקך גם אם לפעמים קודרות פניך כמו עטו עבים שחורים. לך, כמו לשאר בני התמותה, יש עליות ומורדות. אמור לי, מה בכלל מטריד אותך, אתה, השאנן והתמים? אני הוא גדול הניגודים. חי לי עם המחלה הכרונית הזאת, שהיא לא רק הקרניים האפלות והשחורות כשחור כנפו הפרושה של עורב מבשר רעות, אלא היא גם אוסף של סבלות אנוש. אתמול, כשהלכתי ברחוב, נתקלה כתפי בגבו של עובר אורח. הוא נעץ בי מבט זועם, ואז ירק בפניי את הביטוי הנדוש לזרא בפיות האנשים הרגילים:

- הי, אתה אעמא? מה אתה עיוור?!

נזכרתי בתרומתם המקוללת של אבי ואמי לאסוני.

- אני מצטער מאוד.

המחלה הכרונית הראשונה שלי היא העוני.

אתה מבקש עוד, יא...? הרי לך, אם כן: השחקן המצרי יוסוף והבי, בגרסה המצרית של "עלובי החיים" 4 – ואני ילד קטן המוצא מפלט בשירותים כדי להסתתר שם, להסתיר את דלותו ואת בלווי הסחבות שעל גופו. צללי המחלה הכרונית השנייה, נאג'י אלג'נדי, דבקים בי כמוך, ואינם מרפים. אני לא סולח לאבי הנבער ולאמי חסרת התרבות, אף על פי שדמעותיה ממהרות לזלוג. לא אסלח לשניהם. ונוסף עליהם, סבי אבו אלשייבה שהיה מדביק עיסות "מרפא" לחולי גזזת ולקירחים. תינוק הייתי, עיניי יפות וגדולות כמו שני שעונים בפניי, ובאחד הימים התמרדו השעונים, ועיניי לקו בדלקת.

4 סרט קולנוע בשם אָוּלַאד אֶלְפֶקְרַאא' ("ילדי העניים") משנת 1942, שמתאר את חייהם הקשים של העניים במצרים בגרסה של "עלובי החיים" מאת ויקטור הוגו.

סבי, המשוכנע שלכל דבר העיסות הללו מתאימות, התנדב:

- שימו לו בעיניים טיפה מאבקת הפופלי, ועוד תראו איך הוא יבריא ויפרח כמו פרח.

אבקת הפופלי האדומה מחתה את השחור מהעין הימנית, סילקה מחצית משחור העין השמאלית והותירה בה כתם לבן ופשעים מלוא תבל, ופשעים מלוא העיניים החשוכות האלו. פשעים, שמן הסתם, אין האנשים הרגילים רואים. ועוד בן הכלב ההוא אמר לי, "הי, אתה אַעמא? אתה לא רואה? לא רואה? עיוור?"

די לכם, יא אַללאד אַלגַחְבָה!

החופש נגמר, זכות השתיקה אבדה. נותרו ריחות של עובש וג'יפה מלאי רטיבות ואבק וחודרים לעצמות. הם מגיעים אליי מ"חורבנה" של אַם ג'ודי, עטייה אלקראַוּצ'י. גם את אינך אלא מנוגדת לי. עם זאת, אנו תמימי דעים באשר לדברים מסוימים. בואי, אם כן, ונשוחח עד עלות השחר. את הנך דוגמה נפלאה לניגוד שלי, כי הרי הנך חלק מאמיתות העולם הזה ומהטרגדיה. והנה ה"חורבנה" שלה, והבית, ואני, הנה סוף-סוף הגעתי.

2

עטייה אלקראַוּצ'י

וינכ, ג'ודי? הי, ג'ודי! זה אתה? בוא כבר לישון, ודי לך לשוטט בחוצות כשהאנשים מיידים בך אבנים, קליפות של אבטיח, עגבניות ומלפפונים באושים. ג'ודי, זה לא אתה? לא, זה לא אתה. אתה ישן.

גיששתי באפלה אחר דרכי ומצאתי אותך, וזה שעובר בחוץ – בלכת, אולי, הוא אחד מבני הבית השכן. שן לך, ח'אֵיב, מסכן שכמוך, שן! האלוהים עשק אותך כפי שהסונים עשקו את חסן וחסיין, בני דודו של מַחְמַד, מזכותם לשלטון – ולי, הוא מדיר את השינה מעיניי. הי, יא עמלי! אתה שעובר ברחוב, מה השעה? ואח! כבר שתיים וחצי לפנות בוקר, ואני עדיין מתהפכת ומתפתלת על המחצלת, והשינה רחוקה מעיניי בעוד ג'ודי ישן ונוחר. שן לך, ח'אֵיב, שן, שהרי אילו דאגות יש לך? פרה – לא כותבת ולא קוראת, מה

אתה יודע בכלל על מה שהיה ועל מה שעומד להיות? מה אתה יודע על אפו ומאפו, על מה שישנו ועל מה שאינו? אני משתוקקת לשפוך את לבי, אך חוששת שאומר דברי כפירה, ואם אשתוק, יכלו אותי העצב, היגון ותחושת הקיפות. אוי, אוי, כדברי המקוננות, "היכן הוא זה שיוביל אותנו אל בני משפחתנו?" – ויסיר את הבדידות ואת הנכר – "איפה הוא בן המשפחה הנאמן והרחום, שיבוא וישב מולי, ואספר לו על מעלליו של האלוהים?" על אותו העלם, בחור כארז, שאפילו אמו נשבתה בקסמו. גבר שבגברים. נמנמתי לרגע, והוא נגלה אליי בחלום. אמרתי לו, "בני, למה ככה? למה?!" הוא ענה לי, "דודה, עמתי, זהו רצון האלוהים." אמרתי לו, "והאם הוא יסכים שבנותיי הנכונות, החכמות ויפות התואר תסתלקנה להן ונישאר אני והמטורף הזה?!" מדוע לא הותיר לי את היקרות, ולקח במקומן את ג'ודי?" אמר לי, "דודה, את מטילה דופי בבורא העולמים, כפויט טובה וכופרת שכמותך?" הוא נשא את רגליו כעומד ללכת, אך אחזתי בידו, לא הנחתי לו ללכת. אמרתי לו, "אני, דע לך, רוצה לחתן את בני ג'ודי, רוצה לשמוח בשמחתו לפני שאלך לעולמי ואצטרף אל בנותיי היקרות." הבחור הזה התחיל לצחוק לי ואמר, "הרי בנך ג'ודי כבר נשוי מזמן." השתוממתי עד כי עיניי כמעט קפצו אל קודקודי. אמרתי לו, "בני, מה אתה אומר? תגיד משהו אחר, משהו שמתקבל על הדעת." ענה לי, "מה שאת שומעת. הם לקחו ממך את ג'ודי והשיאו לו אחת משלהם, ועוד איזו בחורה! ישתבח זה שברא אותה, זוהרת כמו נפרסה מן הירח." שאלתי אותו, "ומי הם אלה?" הוא שתק, לא רוצה לספר לי. פניתי אליו, אך הוא כבר נעלם. הסתלק כפי שהן הסתלקו. תגיד, ג'ודי, אתה זוכר את היום שבו מתה ופיקה אחותך? אתה לא זוכר איך היא הייתה יפה כמו ורד, ואני הייתי מריחה אותה, מחבקת אותה בתוך לבי ומגוננת עליה? פתאום רחשה ובאה סופת החול האדומה. היה זה יום שחור וארור כשהשתוללה סופת החול האדומה. היא עיוורה את עיניי, ואני שומרת על ופיקה בתוך בבת עיני, ואיני יודעת איך הסופה חטפה אותה מתוך עיני. ובן־רגע, רק חטפה הסופה את ופיקה, התעוורה העין שבתוכה שמרתי אותה. בעין השנייה שמרתי על קדר'יה. אתה לא זוכר, מטורף שכמוך, את אחותך קדר'יה הנבונה, השקולה, שדמתה לעלה של ריחן?

הדלקה התלקחה בלב הנהר, וקדרייה, אוי לי עליה, הייתה מהלכת על הגשר והאש יוקדת, מבקעת את המים ומיתמרת כצמרות הדקלים הגבוהים. הניחה האש את ידה על קדרייה, וכשהסירה אותה, קדרייה כבר לא הייתה. הדלקה לקחה אותה. לאן נשאה הדלקה את בתי קדרייה, איש אינו יודע עד היום. אה, שן, ח'איב, שן. העין השנייה שבתוכה הייתה קדרייה גם היא הלכה. מאותו היום כהו עיניי, ובייסורי מוות אני מוצאת את דרכי. ואתה, האם אתה ישן על בוץ ואבן או על נוצות של יען? אני למענך טווה צמר ומוכרת אותו, ולמענך מקבצת נדבות ומבשלת לך קדרה של פִּשְׁרִיב, מרק כרעיים, ואילו אתה מגיע אליי אחרי שכבר אכלת מתוך האשפה ושבעת, ולא נותר לי אלא לשפוך את הקדרה לחתולים ולכלבים. אתה יודע, ח'איב שכמותך? מחר אפקח את עיניי הכהות ואשב לפלות כינים מבגדיך, ארחץ אותם וארחץ גם אותך. הדשדאשה הזאת שלך ישנה נושנה. חדשה הייתה, עם פסים אדומים, ועכשיו שחורה כמעט בצבע העבאיה שלי. אל ייחשבו לי לחטא בפני האלוהים דבריי אלה, הוא הותיר אותי עם המטורף הזה ועם צרות שמציפות את לבי. איפה היא השמש שתזרח כבר כדי שאשב ואשפוך את שיחי באוזני שכנותיי? איפה את, עמאם אָם יַעְגוּב, 5 שאספר לך את אשר עולל לי הגורל? אני נשבעת שהיא גבירה שאין כמוה. לה נתן אלוהים את עקובי, ולי הוא נתן את ג'ודי. אה, תראו איזה גורל רע ומר נפל בחלקי ובאיזה מזל זכו המאושרות.

3

סלמאן חשווה

מאיזה חומר יצר אלוהים, ישתבח, את עורך המרהיב שצבעו בגון היין, הוי, צפרייה, הוי, בת עבדוש? האם יצר אותו מחמאה עם דבש? מטחינה עם סילאן? מִתָּה עם חלב? ועל מה גידל אותך אביך – לא האכיל אותך אלא שקדים ונבטים? אגוזים ותמר מהזן המשובח, אֶלְאֶשְׂרִסִּי? ואת הקימר החלומי של חג השבועות, 6 הבלול משמנת וממיץ

5 בספר מוזכר השם יַעְקוֹב בשתי צורות: יַעְקוֹב (בהגייה יהודית) או יַעְגוּב (בהגייה מוסלמית). מדובר באותו השם, אולם דרך ההגייה השונה היה הסופר יכול להתייחס לקונטקסט של השיחה או לזהות הדובר. במקרה הזה הדוברת היא מוסלמית.
6 קִימֵר הוא מעדן שמתקבל מקרום השמנת של החלב, נאכל בדרך כלל בחג השבועות.

תמרים? ומי התקין את הקפיצים האלה בכל איבר מאיבריך? אח', יא יאבא, אני נידון לתלייה בין עיניך ונקודת החן בתחתית לחיך המאירה, אני יכול להסיט את מבטי מהן. נגזר עליי להישאר שם למשך כל חיי ולא לרדת לעולם. אוי, מה הוא ברא? בובת שעווה של חנות הכלבו אורוֹזְדִי-בֶּאֶפ? אוף, יא יאבא! בשעה זו, צברייה, את נמצאת בחיקו של אפרים. הצביטות, השריטות, הגיפופים והנשיקות, כולם בפעולה. הוא מתנפל במרץ על גופך, ממטיר עלייך שלווה ושלווה. מכבה גחלת יוקדת של תשוקה באיבריך, אך נותרת בהם גחלת שנייה, זו שעודה בוקדת בפניך ומנצנצת בעיניך. נותרות גחלים גם במצעי. אחבק אותן ואישן. הן צורבות אותי, צולות אותי חיים, אוכלות בכשרי ומבשלות בי את עצמותי! עוד יבוא אליי ההוא, שותפי לחדר, או שפניו זעופות כאחד שנורה ברובה קרבין, או שלעגו השטני פוער את פיו ונוער. מה רוצה ג'מיל רביע? מהי מטרתו בחיים, ומדוע אני גר עמו באותו החדר כשאני והוא כמו נעל ועקרב, כמו חתול ועכבר, או כמו אלוהים והשטן?

אוח', יא יאבא! אֶבְדֶּאֱלֶם, בבקשה, רחמו עליי. גופי הפך לסמרטוט, מעיי לוחצים. אני נמצא בין הפטיש לסדן, צברייה מצד אחד וג'מיל מהצד השני. השיגעון שלי לצברייה נסבל, אולם איך איחלץ משיגעוני מבנו של רביע?

אילו היה ג'מיל אדם מאמין, כי אז הייתי אומר, "זה מתאבל ויושב שבעה על חורבן בית המקדש". אילו היה גזבר המלכות, כי אז הייתי מבין ואומר, "הוא צודק בכך שאיש אינו מוצא חן בעיניו, מתנשא ודורך על כולם". אילו היה היחיד בעולם שלוקה בעיניו, כי אז בצדק אפשר לומר עליו, "משום כך הוא 'אוכל' את עצמו ומתמרמר". ואילו היה רואה טוב יותר ממני, או לפחות רואה את הדברים כמוני, כי אז הייתי סולח לו על זלזולו והתקלסותו בי ובכל יתר הבריות. נו, מה ג'מיל רביע רוצה?! לעולם לא יעלה בידך לדעת למה הוא חותר, מדוע צומי ותפילתי מדריכים את מנוחתו ומסעירים את רוחו, ומדוע אהבתי לצברייה גורמת לו לגנות אותי ללא הרף, לסלוד ממני, ולעתים אף מעוררת בו זעם רב כלפיי.

למה? האם לא מתקבל על הדעת שצברייה תאהב אותי? אמנם היא משאירה אותי כצמא ללא מים, אך היא שוברת מכאן ומתקנת משם. משתעשעת בשערי ומתבדחת איתי, מדגדגת אותי ומשמיעה באוזניי מילים, ופניי מסמיקות מבושה כמו תינוק.

- הי, שיתאבלו עליך, לך תתפגר, טקת עינפ, שעניך יתפוצצו.

ג'מיל רביע פורש לרווחה את כפות ידיו ומטיח בפניי בתנועת ביטול את עשר אצבעות ידיו כאומר, "טפאכ" – אמור לי כבר, מי אתה ומה אתה?!

לא, בנו של רביע, אינני כמוך. אני לא עורם סביבי את העלטה ומעבה אותה ברגש נחיתות של עיוור. אני בדיוק כמו כל האנשים הרגילים, איני סובל מתסביכים. העולם מלא במומים, ואם כל בעל מום היה חושב כמוך, כי אז הכול היה קורס, ולא הייתה שורדת אהבה בעולם. האם רק משום שצברייה היא אשת איש, איני ראוי לאהוב אותה ואסור לה לאהוב אותי? מה, אפרים טוב ממני? הרי כמו שהוא שם מבטחו באלוהים שידאג לפרנסתו, כך גם אני. ג'מיל בא אליי זועם, בנחירו האחד נושף אש ובשני עשן, כאילו אני גזלתי ממנו את מאור עיניו. הוא מטיח בפניי את עשר אצבעותיו, מתקלס, בז לי ואומר:

- הי, אותך זאת תאהב? אם אכן היא תאהב מישהו כמוך, אז טפאכ עליך, לא רק בעשר אצבעות כפות ידיי, כי אם בעשרים וארבע אצבעותיו של כל אחד מבני משפחת רובן – שנולדו עם שש אצבעות בכל אחת מגפיהם.⁷

אינך יודע, אם כן, שצברייה נבראה כדי לאהוב ולהיות נאהבת. כל אהבת העולם אין די בה לצברייה. לעולם היא משוטטת במרחבים קסומים ונפלאים שאינם נהירים לך. צברייה היא פרפר המרחף בגנים נטולי קוצים, שבהם פרחים בלבד. עם צברייה נכנסתי אל גן העדן, כשאני מדמיין זאת מרחוק. היא זו שהציבה בו את רגליי, ואני הוא זה שנדחק לתוכו בכוח. נכנסתי אל גן העדן עם צברייה, באמת ובתמים, אך כאשר מגיע

⁷ העושה מחווה זאת בעשר אצבעותיו מול מישהו אומר בדרך כלל לנמענו "טפאכ" – "שיכבה פתיל חייך", שמשמעו הבעת זלזול.

אפרים יריבי, אני יוצא ממנו. טוב שהוא בא רק פעם אחת בשבוע. אך ברגע שהוא בא, צברייה מגרשת אותי מגן העדן... ואז אני מביט מרחוק ונשרף.

כשאפרים מגיע, צברייה נכנסת אל חדרה ואפילו לדלת אינה נותנת את דעתה. מותירה אותה פתוחה לרווחה. בפנים מתחילים הגיפופים והנשיקות, וכל דיירי הבית רואים אותה מעבר לג'מח'אנה, מעבר לקיר הזכוכית, או מבעד לדלת הפתוחה. אתה יודע עד כמה חריפה ועוקצנית לשונה של פרח ע'אווי. מי יכול לסגור את פיה של פרח אחרי שהוא נפתח? כשראתה זאת, פרץ כל אשר בלבה:

- הפך בוג 8 הזאת... מאיפה הביא אותה עלינו אלוהים? היא עוד תגמור על כל בחורי הבית! אני, יש לי בן. אני פוחדת על עזיז, ויש לי בנות שהגיעו לפרקן, והזונה הזאת עלולה לקלקל אותן. אני עוד אראה לה! לא ייקרא שמי פרח אם לא אבריא אותה מכאן.

בעלת הבית, לולו בת משיח, עסוקה עם מרודי בנה ומלבדו אין לה עיסוק אחר. בקושי היא מספיקה להלביש אותו, לסרק אותו, ללטף אותו ולהגיד לו ש"היא תהיה חליפתו וכפרתו". קול צפירת האזעקה לא הגיע אל אוזניה. אך עד מהרה נחלצה עמאם לעזרת צברייה. עמאם היא אישה כשרה. לעולם לא תרשה שידברו סרה בבריות, ובקול שנשמע כתחינה, בקול רפה שרק אוזני אלה שאינם רואים ואוזני מוזיקאים מסוגלות לקלוט, אמרה לפרח ע'אווי:

- אם עזיז, שישמור לך האלוהים את עזיז. עזבי במנוחה את האישה הזאת. למה שתחטאי בשל החשד שלך בבריות? גם לי הרי יש בן. מדוע אני לא פוחדת עליו כמוך? אם הייתי יודעת שיש חס וחלילה משהו, הייתי שותקת? אבל זאת בחורה צעירה, כלה טרייה שרוצה ליהנות מהחיים שלה. היא נמצאת בחדרה ויכולה לעשות בו ככל העולה על רוחה. הרי היא לא פשטה את בגדיה ובאה עירומה אלייך לאיוואן.

8 מילה עיראקית עתיקה המשמשת ככינוי שלילי לאישה, מקבילה לזונה.

9 המילה "איוואן" משמעה מרפסת מקורה בחלק מהחצר הפנימית של הבית.

אתה רוצה את האמת? כאשר שמעתי את הסנגוריה של עמאם על צברייה, כמעט יצאה נשמתי. אני יודע שעמאם היא טובת לב וכוונותיה טובות. אבל בשעה שאמרה את הדברים האלה לפרחה, היא מחתה אותי מעל פני העולם. וכי תופס אתה מהי משמעות האי־הכרה באהבתה של "בעלת נקודת החן" אליי? כאילו בא מלאך המוות ונטל את נשמתי. אבל צחוקה של פרחת ע'אווי נשפך כחבית יין, ואז הבנתי כי דבר־מה עומד להתרחש. בעקבות הצחוק בא קול הדומה לקולה של רוח מזרחית, המסתננת מבין בקיעי הבית הזה וסדקיו ושורקת דרכם. קול דקיק אך חד כתער. פרחת ע'אווי צעקה כמואזין שקולו הקורא לתפילה מגיע אל כל קצווי הסמטה, נישא עד ביתה של חמידה אם עבדאללה שמול ביתנו, אל "חורבתה" של עטייה אלקראווצ'י מצד ימין, ואל ביתם של בני שופור משמאל, גם עליו אינו פוסח ומכריז:

- ומה פירושם של המזמוזים ולהגי החיזור הבטלים שלה עם שתום העין הזה בעל הכרס?

מה היה קורה, בנו של רביע, אילו אתה היית במקומי? אני בן אדם רגיל, איני סובל מהתסביכים הנפשיים שלך, ולכן הבנתי שבשעה שפרחה ע'אווי הטיחה בפניי את מגרעותי, היא משתה אותי למעשה מקרקעית של באר מלאה במים מלוחים, נשאה אותי אל אור העולם, או אז חשתי כאילו תבל ומלואה שייכת לי.

* * *

הדלת עקומה, מנותקת ממקומה, חלודה, סמוקה וגם קודרת כפניו של ג'מיל. היא נפתחה בלוויית קול חריקה הדומה לשאון קטר. ברחבי החדר שרר ריח עשנה של סיגריית לוקס. לעולם לא יוכל לטעות בניחוח הסיגריות המיוחד של אבן רביע. הוא שמע את קול טפיפת צעדיו, מתנודד, ובעקבותיו קול חבטה עצורה שהגיע ממתג החשמל. החדר התמלא באור צהוב. האור הצהוב ננעץ כפגיונות בתוך עינו בעלת הבבה השחורה, אז נרעד העפעף ברפרוף שנאבק בכל כוחותיו לסלק כאב חריף מאותה עין. העין השנייה הייתה לא יותר מארובה ריקה שלתוכה דחוקים שולי עפעפיים, מעוכים ודבוקים בנוזל צמיגי ושעווני הדומה לשרף. אילו רק היו ברשותו שני דינרים,

כי אז היה מתקין בארובה זו עין מזכוכית. מאז התחיל לטבוע באהבתו לצברייה, אין הרעיון הזה חדל למלא את הגיגיו ולשבות את לבו. שני הדינרים היו עשויים להציבו במישור אחד עם יריבו, בעלה של צברייה, ולו למראית עין בלבד. שני הדינרים היו גורמים לפרחה ע'אווי להגיד כשהיא מספרת על מומיו, "זה בעל עין הזכוכית", ולא, "זה שתום העין". ומה רב ההבדל בין שני התארים ושני הפגמים.

בכל כובד משקלו הפילי התפתל סלמאן חשווה על הצ'רפאיה, המיטה, ומתחתיו משתברים קולות הנפלטים ובוקעים מהקפיצים כשהם נלחצים תחת נטל משקל גופו, ואחר חוזרים ונרפים כשהם משתחררים ממנו. הוא התיישב באור, עדיין ממצמץ בעינו, והדשדאשה סבוכה וכרוכה מסביב לכרסו, חונקת אותה. במעין נמנום ראה אותו רזה כמו תולעת. הוא פיהק ושאל:

- וְלֹאכָה, הגעת?

ג'מיל כבר חלץ את נעליו והחל לתור אחר הפאלה - נעלי הבית - בצלליות עינו המוכתמת, בידיו ובכפות רגליו. בקול מתגרה הוא אמר:

- מה, עד עכשיו לא נרדמת? וְלֹאכָה, תשגיח על השכל שלך כי ממילא חסר בו בורג. לא חסר הרבה ויתפרק לגמרי.

סלמאן נשם נשימה עמוקה. מהרהר היה בה. אילו שיגעונו של ג'מיל דומה היה לשיגעונו זה, כי אז היה חש ג'מיל את טעם גן העדן, מתוק כמו שָׁכָר. הוא מלמל בנחישות:

- מִיִּם'אַלֶּף, שיהיה... לא חשוב. ואללה היא שווה שישתגעו בגללה. בקושי רב ראה את פניו הקודרות. משתוקק היה לספר לו עליה במשך שעות ארוכות עד בלי די, אולם פניו של הלה בלמו אותו. ייסורי ערגתו לא שככו, ולא כגחלים השרופות באח היו, כי אם הסתתרו מאחורי קליפות של אפר אפרורי. הוא שב ושאל את עצמו, "איזה שטן נכנס בי ועברתי לגור איתו? מה, בגלל שלמדנו באותו בית הספר? הרי גם בבית הספר הוא נהג לעשות ממני צחוק. זה, מה הוא חושב לעצמו? מעשן סיגריה ביום השבת בנוכחותי, אוכל טרפות, ובנוסף, הוא גם כופר באללה. לא! זה, אינו יהודי... כי הרי לקומוניסט אין

דת. ולא די לו בכך שלו עצמו אין, רוצה הוא שכולם יזנחו אף הם את דתם. או שיהיו כמוהו, או..." קולו של ג'מיל נשב עליו כגיחוך השם אותו ללעג:

- מה, גם היום אכלת בקלי, פול שלוק?

- לא, למה?

- אז מה אכלת? לבלבי - חומוס שלוק?

הזעם קימט את קולו וסימא את עינו השנייה. "שאלוהים יסלק אותך, השטן. מה זה רוצה ממני עכשיו? ריחפתי מרוב נחת, והוא בא והעיף הכול מכול וכול," והוא קרא:

- אכלתי מה שאכלתי, מה אכפת לך אתה? אכלתי זקנבות 10 - אני חייב לך משהו?

- מה זאת אומרת מה אכפת לי? בטח שאתה חייב לי. חנקת את החדר בסירחון. איך אוכל לישון?

סלמאן חש דקירת חרב בלבו. כיצד יבין את ג'מיל זה? מדוע אין הוא חדל מלמצוא פסול בבריות? אם אגיד לו עכשיו איזו מילה, אעשה אותו ככינה מחוקה. אך הוא היה חלש מכדי לומר זאת ויריקתו עוד עלולה לשוב אל פניו, והרי תהיה זו יריקה לא אנושית, של שטן נמהר וקל דעת. הנקמה חסרת ערך ומאוסה, והחמה עיוורת אף יותר מעינו השתומה. זה היה רעיון כושל וחסר היגיון. הוא נלחם בגבורה בזעמו, עד כי אילץ זעם זה להפוך לחיבה מהולה ברחמים, ואז לחש כשהוא נושא התנצלות לעצמו ולעולם כולו:

- הג'זרה הזאת שבחצר סתומה. היא גואה ונשפכת, והנשים הסתכסכו בגללה. אתה מכיר את פרח ע'אווי כשהיא פותחת את הפה, כמו חבית יין שנפרצה.

אך ג'מיל היה שבוי בידי השטן המתקלס. הוא שאל:

- ואתה, מה מנע בעדך? למה לא ניקזת אותה? תשמע, אתה כזה גברתן, כנאמר: ייקח לאריה שנה תמימה לאכול אותך, ועדיין ייוותרו שיירים.

הוא נשמר מלהיכנס פעם נוספת דרך שערו של השטן, ובאורך רוח מלמל:

- מה, חסרים מנקי ביבים? הרי עמאם, אמו של יעקוב, אמרה להם שמחר השכם בבוקר, לפני שבנה ילך לחנותו, הוא יביא מנקה ביבים שינקז את הג'ורה.

הוא לא קיבל מענה מג'מיל. ג'מיל כבר כיבה את האור. בחדר שבה והשתררה עלטה חובקת-כול. לא נותר דבר מלבד ההרהורים. הם היו עולים וגואים בראשו של סלמאן חשווה, בלבו ובתוך כרסו, מתכתשים, מתרוממים ועולים אל פיו כחומצות בגרונה של אישה הרה. הוא המשיך להתהפך במיטתו, והקפיצים מתחתיו פולטים קולות חריקה. חש שהחומצות עומדות לחנוק אותו. חייב הוא לדבר, חייב, ולהקיא את מחשבותיו בקול רם שיגיע אל אוזניו של אדם, אדם כלשהו. החשכה חידדה את רגשותיו, וחמיצות פניו של ג'מיל והפניית עורפו אליו כמעט החזירו אל מעיו את החומציות שלו עצמו. אזר עוז ולחש כשהוא שובר את הדממה:

- ג'מיל?

גערה ניחתה על פניו:

- אלג'מו, סתום את הפה! אני רוצה לישון.

אך היכן היא שנתו שלו?! צפרייה עמדה על קצה לשונו. הוא היה מוג לב מכדי לפלוט אותה בנעימה המורכבת מקטעים מוזיקליים נעימים. עם זאת, חש כי הוא חייב לומר דבר-מה.

- שמע, היום הגיעה אישה אחת. קוראים לה ג'ג'יה נאתי, ואיתה ילד ושמו עיבה. הם השתכנו בתח'ת-בוש - במחסן מעל המרתף שרצפתו מעץ.

השני, כשהוא נאבק עם שנתו, לחשש:

- יופי! זה מה שהיה חסר. נשלמה המחרוזת.

הוא התעודד והוסיף:

- אף אחד לא יודע מאיפה היא באה. מספרים שהייתה בבומביי וחזרה.

ג'מיל השתיקו בקול גוער ומנומנם:

-אלג'ם, סתום כבר את הפה שלך. תן לי לישון.

4

עזיז ע'אווי

אגלח את שפמי!

פאיך הספר, בעלה של נעימה, עלול להשתומם, אך אני אומר לו בגילוי לב מוחלט שזהו עניין של חיים או מוות!

בתוך בגדיך שוכן גבר משופם, תלמיד הכיתה השמינית. אתה אכזבה! מבטי הילדים הם חצים שמשולחים אליך. כישלון העולם בכללותו דחוס מתחת לעורך! ביום שבו ילדה אותך אמך, איחלו לה הבריות, "יבורך התינוק שנולד לך." הם התבדו. הלאה הכיתה השמינית! עוד אגלח את שפמי ואשלח אותו לעזאזל. אפשר את עורו ואמסור אותו לבורסקי, מעבד העורות.

די בחרפה! די בהשפלה! די לי להיכנס בתחילת כל שנה אל אולם הכיתה השמינית, כשהתלמידים קמים בפניי ביראת כבוד מזויפת בחושבם שאני הוא המורה. גימנסיה אלמרכזייה, את קללה! שתבוא עלייך הכליה, ושתבוא הכליה גם עלייך, הכיתה השמינית, הסוגרת עליי כמלכודת עכברים, וגם על ה"יבורך התינוק שנולד לך", הבדותה הנתעבת ביותר שפולטים השפלים באנשים בפני השפל ביצירי האלוהים!

חמש שנים תמימות בכיתה השמינית?! ח'א!ב, כישלון בעל רגליים הזוחל על אדמת אשפתות. חמש שנים, בול עץ, קיר, ראש כרוב שכמותך? חמש שנים שבהן חוזרת על עצמה המהתלה המופלאה ביותר, ההישג המדהים של חוסר התועלת והכישלון שלך. שנה חולפת ובאה שנה, והנערים תלמידי הכיתה השמינית ממשיכים לקום מתוך כבוד בפני הוד מעלתו, כבוד המורה, שאני הוא כביכול. שנה אחר שנה אני חש שמעיי

נקרעים בקרבי, לשוני דבקה לחכי, ומחשבותיי מכות בראשי כמו אתים החופרים
באדמה שמתחת לרגליי.

"לשבת!" נפלטה פעם פקודה מבין סדקי שפתיי. הסתננה בקול רם, פורצת את המחסום
שבגרוני. מילה אחת. עשויה הייתה לשנות את חיי. להפוך במחרשה את המציאות
המעוותת הזאת שלי. הגחלת הכבויה תהפוך לתמר בשל, ואדמת הבור לאדמה פורייה
ומניבה.

* * *

אמרתי לעצמי, "גש אל הלוח והחל להעביר שיעור!" החלקתי את אצבעותיי עליך, שפם
ארור. ראוי היה שאנגב את הזיעה הניגרת על פניי. כאשר התקרבו צעדי המורה,
ניגבתי אותה, והנה ההתלהבות שככה. השקר, שהאמנתי בו כדי לזכות ברגע קטן של
חדווה אסורה, גווע באבו.

אמי, פרחת ע'אווי, ממשיכה להלעיט אותי בכזבים ורודים ומתגאה בי כאילו הייתי
יהלום המשובץ בכתר של העולם.

מסכנה! היא מנמנמת בחדר הלבשה של בית מרחץ חמים, שהאדים העולים ממנו
מסממים אותה לנצח, אינם מניחים לה להקיץ.

ארורה, נוכלת ובת-בלייעל! עוצמת את עיניה ומשלה את עצמה, אותי ואת כל הבריות
בבדיות שלה, בעוד עבדאללה ע'אווי שרוי בעולם אחר. הוא נדד עם מרכולתו בין
הבדווים, עד כי תקע יתד בחנות בדים באלמחמודיה, ואחת לשלושה חודשים מכבד
אותנו האדון הבכ בביקורו. שכחתי את מראהו של עבדאללה ע'אווי, אבי, אדון בלויי
הסחבות, אדון הסמרטוטים. הוא מונה את דינריו ושומר אותם בערמה בתיבה, כנדוניה
עבור אחותי סעידה ח'אנום, הגברת סעידה.

עבדאללה ע'אווי תוף חלול הוא שלא יצלח למאומה. לעולם אינו שואל שאלות, אינו
יודע מה נעשה עם בני ביתו, מה עתיד להיות, מה קרה ומה עוד יקרה. מופיע ומסתלק,

אצה לו דרכו, אינו משתהה, ואני, בנו. עבדאללה ע'אווי אבי הוא... כפי שאומרים, "ענדי באלשאם נח'לה" 11 –

התדע, עבדאללה ע'אווי, שאך עתה הבנתי שאני יתום מאב כמו מרודי, בנה של לולו בת משיח?!

הקומדיה שבה אני שרוי מקרינה הלאה, כמו ב"כרטיסי הגרלה להקמת בתי החולים", אך באופן הפוך. שם הכרטיס הזוכה בפרס הראשון מקרין ממזלו הטוב אל זה שלפניו ואל זה שאחריו וגם הם זוכים. ואילו הכרטיס שלי, המפסיד הגדול, מקרין לכל עבר, מה רבים הם כיוונים אלה. הם נובעים מכל נקודה הקיימת במעגל הסוגר עליי כקולר, הילה של ביש מזל המהודקת סביב קיומי. המציאות הייתה נחושה יותר, מכוערת יותר, אכזרית אף יותר ממותי. היא לא בושה אף לחשוף את חרפתי... יהי כן! לא ייקרא עוד שמי עזיז ע'אווי, בנה של פרחא הארורה, אם לא אחלל את כבוד המציאות.

טמנתי את ראשי באדמה וכאילו זחלתי על בטני השסועה, ממחר אל מכתבתי בקצה הכיתה, מלקק את פצעיי תוך כדי צחקוקי הילדים השפלים, הנבלים. הצחוקים המאוסים קורעים אותי לגזרים. לא ולא! הרי ככל שיכרתו את זנב הנחש, לעולם הוא ישוב ויצמח, כך עוד יצמח זנבי שלי, הוי תבל הזונה, הפרוצה! זאת מילת כבוד! אלף יריקות אירק עלייך, הכיתה השמינית, ועוד אעקור את שפמי משורשיו, מיסודו, ואמסור אותו לבורסקי!

אוי! הנה היא, שנת לימודים נוספת קרבה לעברי במהירות כהסתערות של נמר מזה רעב. שנה נוספת, שישית. התלמידים כבר צחקו לך במשך חמש שנים. כינו אותך "חמור", "שור", "עץ" או "דקל". לא עוד! לא ייקרא שמי עזיז, בנם של עבדאללה ופרחה ע'אווי, אם לא אכרות את אותן לשונות. אין קל מלכרות אותן, אך אין קשה מלכרות את לשונך שלך, פרחא ע'אווי, כאשר את מספרת על בנך "תינוקך" ועל בנותייך "נאקותייך". עתה התרבו בחדרך ה"נאקות", ואת סופקת יד ביד ומייללת, "כל אחת מהן גדלה

11 בתרגום מילולי: "כמוני כמי שיש לו עץ דקל בדמשק" (ושבגלל המרחק הרב אין בו תועלת). הדבר קשור לכך שאביו עבד מחוץ לבגדאד.

ונהייתה כמו פרה..." השיאי אותן! האם אין זה הדבר שאת חפצה בו יומם וליל בכל רמ"ח איבריך? פרחה, חתני את "נאקותייך" ותני לי את דמי הכיס שלי. מלבד זה איני רוצה ממך דבר, את, התופרת של מיטב עניי בגדאד. את ובתך הבכירה, בלי עין הרע עליה.

החדר הפך לסלון תפירה. הנשים נכנסות ויוצאות, והחדר מתמלא בהן ובכספן. רק אני יוצא בידיים ריקות, מנודה בחדר מבודד בקומה השנייה, לבדי, מחבק את האכזבה וישן, מחבק את הבדידות וישן, מחבק את ה"אישה" וישן, ומחבק את אש הגיהנום.

אני רוצה אישה, בני אדם! אני בשר ודם, הוי, העולם! גבר ששפם מעטר את פניו, תלמיד קבוע בכיתה השמינית בבית הספר התיכון, אינו מש ממנה זה חמש שנים. אני שרוי לבדי בחדר המבודד, הנטוש, בחדר שבקומה השנייה. מחבק את האשליה ושנתי נודדת. את צברייה בת עבדוש? את נעימה אשת הספר? את שכנתנו אמנה בת שופור? בחורה כלשהי שאני פוגש במקום כלשהו? אפילו את עטייה אלקראווצי, הישישה המטורפת, אני מחבק. אני מחבק את האישה גם אם הייתה זו אמו של השטן! אני בודד, הוי, הבריות! בודד בחדר. בודד בעולם, כורך מסביבי את המהתלה האדירה שלי ומניח אותה מדי לילה בין שתי שוקיי. אני ישן ומקווה שלא יעלה עליי השחר. מדוע, אם כן, בכל בוקר אני מקיץ משנתי?!

היכן אתה, עבדאללה ע'אווי, זכר הג'מוס שכמוך? מועד פגישתנו בקומה השנייה, לילה אחד מדי שלושה חודשים. עשה כטוב בעיניך באֶלְמֶחְמוּדִיָּה. 12 אל תשאל עליי. אני נתון לחסדי האל. אינני יתום מאב כמו מרודי – יש לי אב באֶלְמֶחְמוּדִיָּה, יש לי אב שחי רחוק ממני. כאילו תאמר, "יש לי עץ דקל בדמשק." יש לי גם ג'ורה העולה על גדותיה ונשפכת בחצר הבית, מקיאה מתוכה תובנה גדולה ואמת נפלאה שהטיפשות אינן מבינות, וריב היא מחרחרת ביניהן.

נעימה אשת הספר

ומה בכך? ומה בכך שאני גרה באותו בית עם יהודים? בחיי אללה, אני חיה בשקט, בלי ריב ומדון, בלי בעיות ובלי כאבי ראש. כל אחד ואחד מהם הוא נשמה, בלי רכילויות כמו "זאת באה..." או "זאת הלכה..." שווים הם עולם ומלואו.

אכן. בחצר הבית השתררה דממה. דממה שנראתה מוזרה בשעות לפני הצהריים בבית גדוש דיירים. היא יצאה מחדרה שבקצה החצר, לבושה בשמלה פרחונית, פרחים אדומים על רקע סגול, דקת גו ותמירה, ולחיה המכורסמת על ידי "אח'ת בגדאד" – שושנת יריחו – פורחת באבקה ורודה. שפתיה האדומות מרוחות בדירם – קליפת השקד בעודה ירוקה – זרועותיה גלויות והיא ללא עבאיה. שיערה שחור כלילה, צבוע בתערובת של אבקת וסמה שחורה וחינה.

מוסלמית מודרנית בבית של יהודים הדחוק במחשכי שכונה עממית, גאה בקריאתה תיגר על דברים שנשארו חרותים בשכונות אלו ככתובת קעקע שאינה סרה מעורו של האדם עד יום מותו. היא אישה פתוחה. מסתפקת בחלקה, אך שואפת לנהוג לפי רוח הזמן. נוהגת להתפאר בקשרי ידידות חמים שיצרה עם נשים יהודיות המתגוררות בשכונות היוקרה אלפראדה המזרחית, אלעלוויה ואלבאווין. דח'תורה – הרופאה – מרסל, ג'ידה – המיילדת – נעימה, והאוסתאד'ה – המורה

– ויולט, מנהלת גימנסיה לבנות בשכונת היוקרה אלסעדון. שם העולם שונה. בגדאד נראית אחרת. בכול מצוי שם המרחב, אחוזות רחבות ממדים המתפשטות לאורך ולרוחב, גנים רחבי ידיים מוצלים, שבהם מתגשמות סגולות גן העדן במלואן, ורחובות ברוחב החידקל, שמרוב ניקיונם ויפעתם השחורה הבהקת משתוקקת הלשון ללקקם. רוח משיבת נפש מנשבת יומם וליל, נושאת משבים, שניחוחי ורדים וחופש מתמוססים בתוכם. היא אמרה, "שכו ביהה? – ומה בכך? למה לרופאה מרסל ולמיילדת נעימה מותר ולי אסור? לא די שהשכונה צרה כמעיים מתפתלים, מעיקה על הנשימה ומוציאה את הנשמה? אלוהים עדי אם לא אקרע את העבאיה השחורה ואשליך את הרעלה

לתנור, ושיהיה מה שיהיה!" אז נשמה לרווחה. השתחררה מהתכריכים השחורים האלה. קודם לכן היא הייתה גוש מתנועע, שחור ואלמוני, נעה כשהרחוב הצר בולע אותה בין נשים עלומות שחורות נוספות, הזוחלות נטולות זהות על פני האדמה האפרורית. עתה שבה להיות היא עצמה, באישיותה, בקווי האפיון שלה, נעימה אשת הספר. כאשר היא חולפת ברחוב, מכירים אותה כולם ומצביעים לעברה.

שבעת רצון הייתה מ"נעימה אשת הספר", שהרי היא הקדימה את נשות הבית הזה בקריעת ה"תכריך" השחור על אף היותן יהודיות. אף אחת זולתה וזולת צברייה בת עבדוש טרם העזה לחצות את סף הדלת חשופה וגלויה לעין, לא עטופת עבאיה. אפילו סעידה הצעירה והיפה, בתה של פרחיה ע'אווי, אינה חוצה את סף דלת הבית בפנים חשופות ובקומה גלויה. ואילו עמאם, אמו של יעגוב, עדיין דבקה במנהג הנשים מתקופת הכיבוש העות'מאני. "מן אהל אללה" – אישה אדוקה. בבית היא עוטפת את ראשה בצעיף שעליו מכסה מטפחת ראש, ואינה יוצאת לרחוב בלי שתעטה ח'יליי – רשת ממוסגרת לכיסוי הפנים – ואיזאר, אלו הסתירו את פניה ועטפו את בגדיה. תמונת החצר הרחבה נטבעה בעיני נעימה. קרני השמש נוהרות דרך סדק פתוח בשמים כמו קרע או פרימה בעבאיה. והאור – ימה, שמקורותיה במפל הניתך ממעל בקו של נוגה שבור הנופל מעל לדלת החצר. ימה של אור, רבועה או מלבנית, וגדותיה – חדרים מסודרים במעין טור שנשבר ארבע פעמים, מתקער בצדו השמאלי, ואז חושף איוואן מרוהט ששוליו נתמכים בשני עמודי עץ. מעבר לחצר מקבילות לו מדרגות עץ העולות אל הכפישכאן – חדר קטן בחצי מפלס המשמש כמחסן – ומסתעפות ממנו כדי להמשיך את מסען אל הקומה השנייה. בקרבת מדרגות אלו, מדרגות נוספות עשויות אבן יורדות למרתף, ולצדן חדרה של צברייה עם חזית הג'מח'אנה, קיר הזכוכית. באותו הרגע הסיטה צברייה את הווילונות מעל הג'מח'אנה, ואז היה ניתן להבחין, מעבר לשמשות הצחורות והמבהיקות, בתכולת החדר. ריהוט מפואר של בעלי אמצעים. נדוניית כלה הנראית כנטע זר בבית זה. אין היא דומה לגרוטאותיו ואף אינה מיד שנייה. הכול חדש. מיטת עץ הסקסם הזוגית העטויה כיסוי צחור ששוליו רקומים תחרה,

שולחן הקוסמטיקה הנושא מראה והארון בעל שלוש הדלתות. כיסאות הבמבוק המפוארים, המפורסמים, מונחים על שטיח תברזי באיכות בינונית, פרוש על פני החדר, מכסה את הרצפה ומסתיר את מרצפות החרסינה הדהויות, השקועות בחלקן. צבע עיטוריהן דהוי, והן מכורסמות ומנוקבות חורים כנגיסות שהותירו בהן ניבי הזמן המתגלגל והשימוש הרב שנעשה בהן. צפרייה מתהדרת בחלוק משי ארוך ושופע, המגיע עד לציפורני רגליה המשוחות בלכה אדומה, צעקנית. היא יושבת על המיטה ומשתרעת עליה. יפה היא מכל הנמצא בחדר. זיו יופייה שם לאל את הפאר של ריהוט חדרה. החפצים נעלמים, ונותר שער הפחם החלק והגולש עד הירכיים, פניה הזכות בגון היין, וגזרתה הרכה הבנויה בהרמוניה, גמישה, שאיבריה מתנועעים כענף לח במשב של רוח. שמש – שברגע זריחתה דועכים אורות כל כוכבי היקום.

כל זה חלף בראשה של נעימה, והיא חשבה לעצמה, "ישתבח האל שברא אותך. כמו תמונה משוק הסראי. אבל מסכנה, כלה שאך נישאה, ובעלה עובד כמבקר כרטיסים ברכבת למנצל, 13 ובקושי מגיע הביתה לילה אחד או שניים, לכל היותר, בשבוע, ובטרם מספיק לרוות ממנה, הוא כבר לובש את מדי החאקי ועוזב אותה ושב לעבודתו. כל הזמן לפי המתכונת הזאת." היא נעלה את דלת החדר ופנתה לעבר החצר. "אני רואה שהיא חלשלה ונתמכת כשהיא הולכת. בטח היא בהיריון וסובלת מבחילות, או שזה פינוק של כלות?" אור עיניה החייכניות ניתך על עמאם אם יעגוב. הנה היא יושבת בלב החצר, ממלאת מעיים של כבש. מושכת אותם מתוך גיגית שבה הושרו עם קליפות תפוזים מיובשות אל קרש קיצוץ. מולה יושבת חמידה אם עבדאללה. שיחתן מתנהלת בלחישה, לא, כי אם כדממה עצמה. קולן אינו נשמע. אין שם לבד מתנועות שפתיים או מאיתותי ידיים. אכן, ומה בכך שאני גרה באותו בית עם יהודים? עמאם זאת, קולה אינו נשמע. אין אישה כמו עמאם. בירכה לשלום את שתי הקשישות, ואז נשלח קולה של עמאם כפרפור שלו של כנפי יונה המסוככת על גוזליה:

- אלפי בוקר טוב לך, אם נהאד! אני רואה שאת עומדת לצאת.

נעימה ענתה לה בעגה יהודית:

- כן, בחיי אללה, אם יעקוב. אני הולכת לח'דרם'אנה, 14 קופצת עד למספרה של פאיק בעלי כדי לקחת ממנו קצת מזומנים.

ומה בכך! הנה, לדוגמה, חמידה אשתו של ג'דוע, היא אפילו מדברת איתם בעגה היהודית. ובניה? הלוואי שכל אהוב ויקר יזכה בבנים כאלה. שמונה בנים, והאחד טוב מאחיו, והם הגונים – גם כשהם הולכים ברחוב, הם לא נושאים את עיניהם מהאדמה. אמנם חמיד הוא פועל בניין כמו אביו, אבל עבדאללה הבכור, אומרים שתפס לו מקצוע מצוין. אני לא יודעת במה הוא עוסק, אך מיום שהמציאו את תחנת השידור, הוא מסתגר בחדרו ואינו זז מן הרדיו. גם אחיו מג'יד עובד ברדיו. הוא שר. לפני כמה ימים שמעתי אותו שר ברדיו ובירכתי את חמידה במזל טוב. פאיק בעלי גם הוא תמים וישר דרך – הולך מהבית ישר למספרה שלו בח'דרם'אנה וחוזר מהמספרה ישר אל הבית. אין לו שום עסק עם אף אחד, והוא אפילו לא שואל מה אני עושה. אבו נהאד ממלא את כל מבוקשי ברצון, הוא אומר לי, "מהעיניים שלי", ומעולם לא ניסה להתחמק בתירוץ כלשהו. הוא מרעיף עליי תכשיטים, חפצים וכסף. אבל לי יש ידיים עם חורים. מה אני יכולה לעשות? הרי כולם אהובי! הייתכן שהייתי משיבה ריקם את פני פרחא אם עזיז כשאמרה לי לפני כמה ימים, "האצעדה שלך יפה!?" האצעדה שלי מצאה חן בעיניה, איך ייתכן שלא אסיר אותה מרגלי ואתן לה אותה? האם זה מתקבל על הדעת? איך אאכזב את פרחא? לא, בחיי אללה, גם אם תבקש אחת מהן את נשמת, אתן לה אותה בשמחה! טוב שנזכרתי, אני צריכה להביא בהזדמנות זו איזה סבל בעל עגלת משא שיעביר את מיטתנו לבית של אם חסקל. ומה בכך? לא חשוב, נישן לילה אחד על הרצפה, ומחר יקנה לנו אבו נהאד מיטה טובה יותר. אני לא מסוגלת... אם לא אתן, אחלה ואזדקק לרופא. לעזאזל, כל עוד בעלי חי, הוא ידאג לשלם ויקנה אחרת. אמנם הוא ספר, אך אלוהים מיטיב עמו. אפילו את המלך הוא מספר, והוא מרוויח מצוין!

צדק מי שאמר שמזלו של הבית תלוי במפתנו, העתבה – שהשדים השוכנים מתחת למפתנים הם שקובעים את איכות הבית. אבו נהודי אמר לי, "בואי נעבור לראס אלג'ריה, הסביבה שם קצת יותר טובה." עניתי לו, "לא, יא עיני, עיניים שלי, אני לא אעזוב את הבית הזה. גם אם יתהפך העולם, לא אצא ממנו." רק בגלל העתבה – המפתן. בגלל המפתן אנו זוכים לכל השפע הזה. הנה יעגוב אבן עמאס, הוא הרי סנדלר, ובואו וראו איך נשפך עליו שפע האלוהים. אבל זה חייב להתחתן. הוא כבר בטח עבר את גיל שלושים! היא שאלה:

- אם יעגוב, מתי תחתני כבר את יעגוב? אנחנו הרי רוצים לשמוח בשמחתו. עמאס נאנחה. המעי הממולא נשמט מבין אצבעותיה על רצפת החצר המלוכלכת. היא חפנה אותו בשתי ידיה, נשאה אותו כשהוא רוטט על כף ידה, ופעם נוספת החלה למסוך אותו במשרת ההל וקליפות התפוזים היבשות.

- הלוואי, אם נהאד. האם באמת אזכה לראות את חתונתו של יעגוב? הלוואי שגם את וגם אביו תזכו, אינשאללה, לראות את חתונתו של נהאד. אבל מה אני יכולה לעשות ליעגוב? הראש שלו שקוע בעבודה, ובכל פעם שאני מדברת איתו ומפצירה בו, הוא עונה, "יש זמן."

קולה של פרחא ע'אווי הצטלצל. היא הגיעה זה מכבר מחדרה, בלי שאיש ירגיש בכך. - אולי עוד לא נבראה בנת אלחלאל שהוא עתיד לשאת לאישה.

- בחיי אללה, סעידה היא בחורה טובה, יפה וצנועה. אולי כדאי שאזרוק מילה לאם עגובי? אבל עמאס עדיין הייתה טרודה בשפשוף המעי הממולא, וחמידה מדברת איתה. נעימה שינתה נושא, ופנתה אל פרחא כשהיא שואלת:

- אם עזיז? אני רואה שאת בחצר. מה, אין תפירה היום? השנייה ענתה בעצבנות:

- האמת, יש. מדוע שלא תהיה? גם כשמת האדם, העבודה לא נגמרת. אבל חשבתי לצאת לנשום קצת אוויר ולראות את פני שכניי היקרים.

- ישמור האלוהים אותך ואת אהוביך!

היא נזכרה בדבר־מה והוסיפה כשהיא צוחקת:

- אם עזיז, פאיק בעלי אמר לי, "אני רואה שעזיז גילח את השפם שלו." מה, גם הוא

רוצה להיות בת? הרי יש לך שלוש, שאלוהים ישמור עליהן, לא די בכך?

פרחה נפנפה בפניה החמוצות ואמרה:

- ומה בכך, עיניים שלי? הוא עדיין זאטוט. בסך הכול תלמיד בבית הספר, והשפם שיווה

לו חזות של גבר ומשך אליו את הבחורות. הן חושבות שהוא גבר שאפשר לסמוך עליו.

גילח אותו כדי להיפטר מהן. כמו זבובים הן מרחפות סביבו. לא, עיניים שלי, עזיז עדיין

לא בשביל בחורות. הוא עסוק בלימודים שלו וזהו.

"שכנן ביה, יא עיני?" ומה בכך, עיניים שלי? מילת הקסמים המועדפת על נעימה. פרחה

ע'אווי נטלה אותה ממנה והשתמשה בה כדי למתן את הדברים ולהקל את העניין.

והנה, סופה מתרגשת ובאה מכיוון דלת הבית. אהה! הנה הגיע נהודי בסערה עם זה,

שילקה בפגע, עיבה, בנה של הדיירת החדשה. אוי יאבא, כמה שובב הילד הזה! ייתכן,

ושלא ייחשב לי לחטא, שהוא כמו שאמר עליו יעגוב... ממזר.

- נו, עיניים שלי, גמרת לשחק חמש אבנים ברחוב?

הוא נתלה בבגדיה כמו פשפש.

- מתי כבר יתחילו הלימודים וניפטר ממך לכמה שעות? לך לשחק עם מרודי למעלה

אצלו בחדר.

היא נשאה את ראשה לעבר חדרה של לולו וקראה:

- אם מרודי? אם מרודי! אם מרודי, עיניים שלי.

הביטה לולו בת משיח מלמעלה חרדה, ועננה מעיבה על פניה:

- ארוחל'ץ פדוה, אהיה כפרתך, אם נהאד, בבקשה ממך, אני לא יודעת מה קרה היום

למרודי. הוא התעורר לא מרגיש טוב ומנומנם.

- הניחי אותו להשגחת האלוהים. מה את שומרת עליו כל הזמן בעשר עיניים? זה לא בריא כך.

- פְּדוּהַ עַלִיךְ, מה יש לי בעולם מלבד האלוהים ומלבדו? יצאה לנו הנשמה עד שנולד, ואחרי כל זה מסתלק לו אביו לחינם ונעלם כטיפה בים.

דמעותיי מהירות לזלוג. כיצד אכלא אותן כשאני עומדת עכשיו מול צער האלמנות והיתומים? ובכנות ובחום אמרה:

- לא, עיניים שלי, הלוואי על אויביו וצרי. שישמור לך אותו אלוהים, ישתבח, וישגיח עליו בזכות כל אימאם ונביא, ושאזכה לראות אותו חתן, הוי, בורא עולם.

- פְּדוּהַ עַלִיךְ, אָם נהאד, תעזרי לי, בבקשה. אני כמו משוגעת מדאגה. תגידי לי, מה אני צריכה לעשות?

נעימה אמרה מחצר הבית:

- אולי הוא סובל מבהלה. אני יוצאת עכשיו ואשלח אלייך את המלא 15

- שיברך אותו ויעלה לחש על ראשו, וגם נהאד עולה לשחק איתו ולבדר אותו. הִיוּ שלום.

ומה בכך? מה שכרו של האדם בעולם הזה? זהו זה. שלח לחמך על פני המים. הרי על מה עומד העולם? האם ייתכן שהוא עומד על ראשו של שור, כפי שאומרים? לא, בחיי אללה, רק על מעשים טובים העולם עומד. וכל עוד אבו נהאד מרוצה ממני ואינו פוצה פה, מפנק אותי ולא מאכזב אותי, ילען אבי המלכה, אם המלכה טובה ממני.

6

ג'ודי אלקראוּצ'י

הדשדאשה שלי היא כשלולית של מים עומדים, המכונסים בתוך בור המצוי בנבכי סמטה זנוחה, שנעלמה מעיני אנשי התברואה. מימיה הסמיכו, השחירו והעלו צחנה. פנים כפות רגליי היחפות – אדמה צחיחה ושחורה, ובה בקיעים וחורים שהפכו מחסה לחרקים ומחילות לעקרבים. ראשי מגולח בתער. גרעה חלקה וצחורה. והטאקייה הלבנה שלי, כיפה מוכתמת בפיוח של עשן מצטבר, שנשיפותיו אינן חדלות להכות בה שנים על גבי שנים. יער של קוצים משתרע על סנטרי ולחיי. אני זע. ריחי כריח מכלאה. גופי מריח כמו רפת של ג'מוסים בג'ובה 16 – היא נודדת עמי ומפיצה לכל עבר את הסירחון. גופי התמיר הזה עם הפנים הנישאות, שתוויהן חצובים בסלע, משוטט הרחק במרחבים.

אף אני לקראת המטרה! מטרתי היא חוסר המטרה של האדם. נתקלתי בה וגיליתי אותה. אני כמו נס מפני מעידתה של האנושות כולה. נמלט מקללת המטרות המדומות. כמשוגע אני בעולם של שפויים. זוהי אשליה המתעבה כקורי עכביש במעמקי מלכודת משגיהם הגדולים. המחשבות מסביבי מופרכות, נאחזות בחזיון תעתועים. העולם הוא קללה. שמחת האדם הלהוט אחר הדברים! אדם זה, חובב כישלונות ואוהב עד כלות לנפח בלוני אוויר, להגדיל את ממדי ממתק ביד אללגלג 17 – להוט עד חירוף נפש להשליך את רשתותיו לעבר שמחותיו הקטנות. ומחר יקדמו את פניו התסכול הנורא, היגון הנורא, הקללה!

נס אני על נפשי! ניחנתי בחוש של ציפורים, היודעות בתחושתן הפנימית שהסופה האדירה עומדת לסעור. היא מתקרבת! ניחנתי בתחושה של יצורים הרואים את הנסתר. מסביבי נפלו מסכי הזיוף וציפויי הכתלים מוכי הצרעת. אני רואה את הפחד מסתתר מאחורי פרצופים צוחקים. אני צופה באימת האדם החבויה במעמקיו. במורא החיות, בבעתת הדברים הקפואים הדוממים. השינה עמוקה כתרדמת מוות. שנת האדם. שנת החיה. שנתם של הדברים המתים, האילמים, החירשים. נס אני על נפשי מפני סופה

16 שכונה משכונות בגדאד העתיקות, שאוכלוסייתה שיעית ושאזור המחיה המקורי שלה היה אדמות הביצות בדרום עיראק, שבהן גידלו ג'מוסים.

17 מילולית: ביצת חסידה, ממתק "נשיקה" המבוסס על הקצפת ביצים.

משתוללת ובאה. מפני מבול שלעולם אינו נסוג מעל פני האדמה המתפלשת בכאב
הקדמוני הנצחי. העבר, ההווה והעתיד. עצמות רקובות מתגודדות בתוך ראשי. אני
טוחן את רזי העולם לחופן של חול שפניי זורות בעיני השפויים. עד כמה כסילים הם. עד
כמה נוראה תרדמת הכסילים. אני מרטיב בבגדיי, וללא בושת פנים חושף את ערוותי
בפני תבל. מתבוסס באשפותיו של האדם, האדם הבור, מוסח הדעת, הכסיל. מג'נון הוא
קורא לי. דולק אחריי בהמוניו. סוקל אותי באשפתו ובזבלו, ואני יודע את הסודות. לי
לבדי גלויים הם, אך אני נוצר את פי. לעצמי בלבד שמרתי את חוכמת העולם הזה.
משוטט אני. מטרתי היא חוסר המטרה של האדם. הוא צוחק לי, ואני לועג לו. אין לי
בעבורו אלא מילה אחת, הדומה לזה שעיצב את איבריי וברא אותי. מילה אחת סתומה,
גדומה. לעולם לא תזכה האנושות במישהו זולתי. אני פולט את מילתי זו מאז נבראתי
ועד אשר אכלה. אפלוט אותה בפני העולם... והאדם.

דה! דה! דה! דה!

תמצית חיי ורזיי הכמוסים.

דה! דה! דה!